

concert
info
Wagners
Wesendonck
Lieder en
Sjostakovitsj'
laatste
symfonie

de Doelen

Noord Nederlands Orkest
Hartmut Haenchen, dirigent
Wiebke Lehmkuhl, alt

vrijdag 10 februari 2023
Grote Zaal, 20.15 uur

programma

vr 10 feb 23 | Grote Zaal, 20:15

Wagners *Wesendonck Lieder* en Sjostakovitsj' laatste symfonie

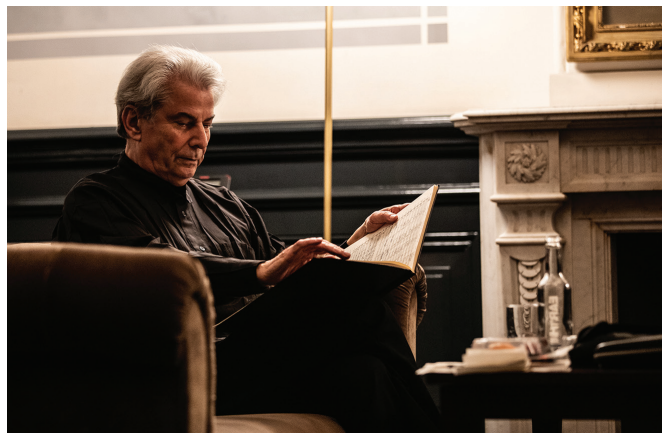
Richard Wagner (1813-1883)

Wesendonck Lieder,
arrangement voor kamerorkest door Hans Werner Henze
Der Engel
Stehe still!
Im Treibhaus
Schmerzen
Träume

pauze

Dmitri Sjostakovitsj (1906-1975)

Symfonie in A, nr. 15, op. 141
Allegretto
Adagio - Largo - Adagio - Largo
Allegretto
Adagio - Allegretto - Adagio - Allegretto

Hartmut Haenchen © Melle Meivogel

uitvoerenden

Noord Nederlands Orkest
Hartmut Haenchen **dirigent**
Wiebke Lehmkuhl **alt**

toelichting

liefde en verdriet

Liefde en verdriet delen de aandacht in dit programma. Sjostakovitsj blikt in zijn laatste droefgeestige *Vijftiende symfonie* terug op zijn jeugd en een bewogen leven als componist in de Sovjet-Unie. Wagner brengt met zijn *Wesendonck Lieder* een intiem liefdesportret op vijf gedichten van Mathilde Wesendonck. De relatie tussen Wesendonck en Wagner bracht de componist overigens later veel verdriet.

Liefdesliederen

Richard Wagner, bekend als vernieuwer van de negentiende-eeuwse opera, verhuisde in 1857 samen met zijn vrouw Minna naar een huis op het landgoed van zijn mecenas Otto Wesendonck en zijn vrouw Mathilde. In zijn nieuwe huis wijdde Wagner zich aan het componeren van zijn opera *Tristan und Isolde*. Mathilde was de inspiratie voor *Isolde* en de eerste schetsen van de opera liet Wagner beoordelen

door haar. Het is duidelijk dat er in deze periode een innige band tussen de twee ontstond, maar wat er precies speelde is niet duidelijk. Een intieme brief van Mathilde aan Wagner kostte de componist in ieder geval zijn huwelijk met Minna, waar hij bijna 22 jaar mee getrouwd was, waarna zijn liefdesleven nogal een puinhoop werd.

Wagners opera's bevatten zowel muziek als tekst van zijn hand. Het was dan ook uniek dat hij een tekst van iemand anders, in dit geval de gedichten van Mathilde Wesendonck, op muziek zette. De oorspronkelijke versie van de *Wesendonck Lieder* bestaat uit een vijftal gedichten voor een vrouwenstem en de piano. In 1857 arrangeerde Wagner de muziek voor viool en kamerorkest, waarna diverse andere arrangementen volgden, waaronder de hier uitgevoerde versie voor zang en kamerorkest door Hans Werner Henze uit 1976. Uit de thematiek van de gedichten blijkt dat Mathilde de tekst van

Mathilde Wesendonck
geschilderd door Karl Ferdinand Sohn, 1850

toelichting

Tristan und Isolde in gedachten moet hebben gehad bij het schrijven. Muzikaal gezien kunnen twee liederen – 'Im Treibhaus' en 'Träume' – gezien worden als voorstudies voor de opera. In 'Träume' is een motief te horen dat terugkeert in het liefdesduet van Tristan in de tweede akte en 'Im Treibhaus' introduceert een thema dat later de prelude werd voor de derde akte.

De laatste symfonie

Gedurende zijn hele leven werden de composities van Dimitri Sjostakovitsj beïnvloed door zijn complexe relatie met het Sovjet regime in zijn thuisland. De steeds veranderende regels ten aanzien van kunst hadden tot gevolg dat verschillende van zijn composities niet uitgevoerd mochten worden. Anderzijds werd Sjostakovitsj geprezen voor zijn werk. Zeker aan het einde van zijn leven ontving hij meerdere onderscheidingen voor zijn bijdrage als componist, waaronder de Leninorde en de titel 'Held van de Socialistische Arbeid'. In de

jaren '60 en '70 was hij ook veelvuldig te zien en te horen in West-Europa en de Verenigde Staten, waar vooral zijn symfonieën erg populair waren. De *Vijftiende symfonie* voltooide Sjostakovitsj in de zomer van 1971, vier jaar voor zijn overlijden. De première vond plaats in Moskou op 8 januari 1972, uitgevoerd door het Sovjet Radio-orkest onder leiding van zijn zoon Maksim.

De *Vijftiende symfonie* lijkt wel een muzikaal zelfportret van Sjostakovitsj' leven. De inmiddels chronisch zieke componist (hij raakte verlamd aan zijn arm en had meerdere hartinfarcten, waarvan de laatste hem fataal werd) werkte tijdens een verblijf in het kuuroord Repino continu aan deze laatste symfonie. Zelfs een ziekenhuisopname onderbrak het compositieproces niet. Het resulteerde in een uitzonderlijke compositie, waarin vele citaten zijn te horen van componisten als Rossini, Wagner, Glinka en uit zijn eigen werk. De muziek begint met een speels portret

uit de jeugd van Sjostakovitsj. In zijn *Verzamelde Werken* schreef hij over dit eerste deel: [Het is] 'gewoon een speelgoedwinkeltje met een wolkenloze hemel erboven'. Het terugkerende citaat uit Rossini's *Wilhelm Tell* verwijst naar één van de eerste muzikale herinneringen van Sjostakovitsj. Al vanaf het tweede deel wordt de muziek een stuk somberder, beginnend met een koraal in het koper.

De daarop volgende cellosolo is gecomponeerd in de twaalftoonstechniek, een vernieuwende compositietechniek van Arnold Schönberg die Sjostakovitsj meerdere malen op succesvolle wijze toepaste in zijn latere composities om de muziek meer expressie te geven. In de daarna volgende delen komt het einde van het leven langzaam in zicht. Om de ellende en treurnis extra kracht bij te zetten citeert Sjostakovitsj treurmuziek uit Wagners *Siegfried* en verwijst hij meerdere malen naar de openingsfrase van Wagners *Tristan und Isolde*. In deze opening klinkt het beroemde 'Tristan akkoord', een akkoord waarmee Wagner op bijzondere wijze afwijkt van de traditionele regels van de tonale harmonie. De doorlopende klikkende geluiden in het slagwerk aan het einde van deel vier komen met één slag op het klokkenspel plots tot stilstand. Als het hart van de componist, dat een paar jaar later ook stil kwam te staan.

tekst: Fien Duijnsmayer

biografieën

Noord Nederlands Orkest

Het Noord Nederlands Orkest is het meest veelzijdige orkest van Nederland. De programmering is verrassend, eigenzinnig en breed. Het NNO laat graag 'nieuwe oren' kennismaken met symfonische muziek en wil zo - als Nederlands oudste professionele symfonieorkest - een eeuwenoude traditie levend houden. <https://nno.nu>

Hartmut Haenchen, dirigent

Vanaf 1 augustus 2022 is Hartmut Haenchen de vaste gastdirigent bij het Noord Nederlands Orkest. Hij is in Dresden geboren, zong in zijn kinderjaren in het Dresdner Kreuzchor en groeide op in de DDR. In 1986 emigreerde hij naar Nederland, waar hij chef-dirigent werd van zowel De Nederlandse Opera (tot 1999) als het Nederlands Philharmonisch Orkest (tot 2002). Met name zijn in meerdere seizoenen herhaalde Ring-cyclus van Wagner in de regie van Pierre Audi is veelgeprezen. www.haenchen.net

Wiebke Lehmkuhl, alt

Wiebke Lehmkuhl werd geboren in Oldenburg en studeerde zang bij Ulla Groenewold en Hanna Schwarz aan de Hochschule für Musik und Theater in Hamburg, waar hij cum laude afstudeerde. Sindsdien is Lemkuhl een veelgevraagd soliste. Ze treedt regelmatig op bij internationale grote orkesten, op festivals en nam meerdere cd's op. www.wiebkelehmkuhl.de

liedteksten

Richard Wagner (1813-1883) Wesendonck Lieder

Gedichten door Mathilde Wesendonck (1828- 1902)

Vertaling door August Agasi

Bron: [https://nl.wikisource.org/wiki/Wesendonck-Lieder_\(Wagner\)](https://nl.wikisource.org/wiki/Wesendonck-Lieder_(Wagner))

Der Engel

In der Kindheit frühen Tagen
Hört ich oft von Engeln sagen,
Die des Himmels hehre Wonne
Tauschen mit der Erdensonne,

Daß, wo bang ein Herz in
Sorgen

Schmachtet vor der Welt
verborgen,

Daß, wo still es will verbluten,
Und vergehn in Tränenfluten,

Daß, wo brünstig sein Gebet
Einzig um Erlösung fleht,
Da der Engel niederschwebt,
Und es sanft gen Himmel hebt.

Ja, es stieg auch mir ein Engel
nieder,
Und auf leuchtendem Gefieder
Führt er, ferne jedem Schmerz,
Meinen Geist nun
himmelwärts!

Stehe still!

Sausendes, brausendes Rad
der Zeit,
Messer du der Ewigkeit;
Leuchtende Sphären im
weiten All,
Die ihr umringt den Weltenball;
Urewige Schöpfung, halte doch
ein,
Genug des Werdens, laß mich
sein!

Halte an dich, zeugende Kraft,
Urgedanke, der ewig schafft!
Hemmet den Atem, stillt den
Drang,
Schweiget nur eine Sekunde
lang!

De engel

In mijn vroege kinderjaren
Zei men dat er engelen waren,
Die de hemelse zaligheden
Ruilden voor de zon beneden,

Als een hart verkwijnt in
zorgen
Smacht voor iedereen
verborgen,
Als het heimelijk gaat tanen,
Storten zijn vloed van tranen,

Als hoe vurig zijn gebed
Smeekt hoe worde ik gered,
Dan daalt er een engel neer,
Heft de bedde naar hemelse
sfeer.

Ja, ook mij verscheen een
engel,
Vleugels die ik vrij omstrengel,
Die verlost mij van mijn smart,
Draagt ten hemel nu mijn hart.

Sta stil!

Suizend, ruizend rad der tijd,
Jij meetlint van de eeuwigheid;
Stralende sferen in het verre al,
Jullie omringen de wereldbol;
Oeroude schepping, kom tot
staan,
Genoeg geschapen, laat mij
bestaan!

Houd je in, scheppende
kracht,
Oergedachte, eeuwige macht!
Adem rustig, beheers je drang,
Zwijg een enkele seconde
lang!

Noord Nederlands Orkest © Mariska de Groot fotografie

liedteksten

Schwellende Pulse, fesselt
den Schlag;
Ende, des Wollens ew'ger Tag!

Daß in selig süßem Vergessen
Ich mög alle Wonnen
ermessen!

Wenn Aug' in Auge wonnig
trinken,
Seele ganz in Seele versinken;
Wesen in Wesen sich
wiederfindet,
Und alles Hoffens Ende sich
kündet,
Die Lippe verstummt in
staunendem Schweigen,
Keinen Wunsch mehr will das
Innre zeugen:
Erkennt der Mensch des
Ew'gen Spur,
Und löst dein Rätsel, heil'ge
Natur!

Im Treibhaus

Hochgewölbte Blätterkronen,
Baldachine von Smaragd,
Kinder ihr aus fernen Zonen,
Saget mir, warum ihr klagt?

Schweigend neiget ihr die
Zweige,
Malet Zeichen in die Luft,
Und der Leiden stummer
Zeuge
Steiget aufwärts, süßer Duft.

Weit in sehndem Verlangen
Breitet ihr die Arme aus,
Und umschlinget
wahnbefangen
Öder Leere
nicht'gen Graus.

Wohl, ich weiß es, arme
Pflanze;
Ein Gesckice teilen wir,
Ob umstrahlt von Licht und
Glanze,

Kloppende pols, verzwak je
slag;
Stop die wil naar een eeuwige
dag!
Dat in heerlijk zoete
vergetelheid
Al mijn gelukzaligheid gedij!

Als oog in oog het geluk blinkt,
De ene ziel in de ander
verzinkt;
Twee wezens elkaar hebben
hervonden,
Al wat is verhoopt heeft plaats
gevonden,
De lippen stom verwonderd
zwijgen,
Geen wens de ziel meer wil
ontstijgen:
Dan erkent de mens eeuwige
duur
En vat uw raadsel, heilige
natuur!

In de kas

Hoog gewelfde bladerkronen,
Baldakijnen van smaragd,
Kinderen uit verre regionen,
Zeg mij, wat is jullie klacht?

Zwijgend buigen jullie je
twijgen,
Schrijven tekens in de lucht,
Leed waarover jullie zwijgen
Stijgt omhoog, een zoete
zucht.

Smachtend van verlangen,
Spreiden jullie je armen wijd,
En omhelzen door waan
bevangen
Niets dan leegte en
verlatenheid.

Weten doe ik het, arme
planten;
Eender lot vormt onze band,
Licht omstraalt ons van alle
kanten,

Unsre Heimat ist nicht hier!

Und wie froh die Sonne
scheidet
Von des Tages leerem Schein,
Hüllet der, der wahrhaft leidet,
Sich in Schweigens Dunkel
ein.

Stille wird's, ein säuselnd
Weben
Füllet bang den dunklen
Raum:
Schwere Tropfen seh ich
schweben
An der Blätter grünem Saum.

Schmerzen

Sonne, weinest jeden Abend
Dir die schönen Augen rot,
Wenn im Meeresspiegel
badend
Dich erreicht der frühe Tod;

Doch erstehst in alter Pracht,
Glorie der düstren Welt,
Du am Morgen neu erwacht,

Wie ein stolzer Siegesheld!

Ach, wie sollte ich da klagen,
Wie, mein Herz, so schwer
dich sehn,
Muß die Sonne selbst
verzagen,
Muß die Sonne untergehn?

Und gebietet Tod nur Leben,

Geben Schmerzen Wonne nur:

O wie dank ich, daß gegeben

Solche Schmerzen mir Natur!

Maar geen glans van het
vaderland!

Vrolijk als de zon zal scheiden
Van een ijdel beschenen dag,
Legt hij die waarlijk weet van
lijden,
Op zwijgend duister zijn
beslag.

Stil wordt het, suizelend weven
Vult de duisternis met schroom

Zware druppels zie ik zweven
Aan de bladeren rond hun
zoom.

Smart

Zon, je weent iedere avond
Smartelijk je mooie ogen rood,
Als in de zeespiegel al badend

Jou bereid wordt een vroege
dood;

Maar je verrijst in al je pracht,
Zegevierend over het duister,
's Morgens ontwaakt met
hernieuwde kracht,
Als een trotse held in al zijn
luister!

Ach, wat zou ik durven klagen,
Mijn hart, jou zo te zien
ontdaan,
Moet de zon soms zelf
versagen,
Moet de zon dan ondergaan?

Gebiedt de dood alleen het
leven,
Brengt pijn slechts
gelukzaligheid:
O hoe dank ik dat mij is
gegeven
Voor zulke pijnen een
gevoeligheid.

Träume

Sag, welch wunderbare
Träume
Halten meinen Sinn umfängen,
Daß sie nicht wie leere
Schäume
Sind in ödes Nichts
vergangen?

Träume, die in jeder Stunde,
Jedem Tage schöner blühen,
Und mit ihrer Himmelskunde
Selig durchs Gemüte ziehn!

Träume, die wie hehre Strahlen
In die Seele sich versenken,
Dort ein ewig Bild zu malen:
Allvergessen, Eingedenken!

Träume, wie wenn
Frühlingssonne
Aus dem Schnee die Blüten
küßt,
Daß zu nie geahnter Wonne

Sie der neue Tag begrüßt,

Daß sie wachsen, daß sie
blühen,
Träumend spenden ihren Duft,
Sanft an deiner Brust
verglühen,
Und dann sinken in die Gruft.

Dromen

Welke wonderlijke dromen

Houden mijn ziel in hun macht,
Dat zij vluchtig als fantomen

Niet als nietig worden
ontkracht?

Dromen, die op ieder uur,
Alle dagen mooier bloeien,
En met hun goddelijk vuur
Zalig mijn gemoed doorgloeien!

Dromen, jullie verheven stralen
Dalen diep in de ziel neer,
Geven met eeuwig zegepralen
Onvergetelijk een beeld weer.

Dromen, die als de
voorjaarszon
Sneeuw ontstegen bloempjes
kust,
Welke dank zij deze zalige
bron
Op de nieuwe dag zijn
toegerust.

Dat zij groeien, dat zij bloeien,

Dromend geven hun geuren af,
Zachtjes aan jouw borst
vergloeien,
En dan verzinken in het graf.

Wiebke Lehmkuhl

agenda tips

tips van onze programmeurs:

wo 22 feb 23 | Jurriaanse Zaal, 20:15

Klangforum Wien en Bas Wieggers

'Speicher' van Enno Poppe

ma 6 mrt 23 | Grote Zaal, 20:15

Barbara Hannigan dirigeert én zingt

met London Symphony Orchestra

zo 19 mrt 23 | Jurriaanse Zaal, 20:15

Sheku Kanneh-Mason

cello-toptalent uit muzikale familie

ontdek het
programma op
dedoelen.nl

genoten van dit concert?

Steun de Doelen en help het realiseren van een bijzonder en innovatief programma!

Bekijk hoe jij kan bijdragen op dedoelen.nl/steun

Stay in touch!

See you @dedoelen &
share your pictures #dedoelen

Tickets & info:

www.dedoelen.nl

+31 10 217 17 17

Schouwburgplein 50, Rotterdam